

ГЕРМАНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

УДК 811.11:378(477)

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2024.4.5>

Л. О. ДОЛОЖЕВСЬКА

*старший викладач кафедри іноземної та української філології,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: gromovalyudmilka@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0006-0380-4217>*

А. П. МАРТИНЮК

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної та української філології,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: alla-mart@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-5979-3936>*

ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ: НАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ

Стаття розглядає національні особливості викладання іноземних мов в Україні та вплив міжнародних стандартів на розвиток освітніх практик. Автори відмічають перспективи для українських громадян у міжнародному середовищі. У статті згадані українські та зарубіжні вчені, які займалися питанням національних особливостей викладання іноземних мов. Розглядаються основні напрями вдосконалення мовної освіти в Україні, виклики, що постають перед освітянами та державою, і можливі шляхи їх вирішення. Автори виділяють основні методи навчання мов, які набули популярності починаючи з середини ХХ століття, вказують на їх переваги та недоліки, надають рекомендації доцільності їх використання та вибору найефективнішого підходу. Відмічається важлива роль цифровізації освіти, що дозволяє використовувати онлайн-платформи та мультимедійні засоби. Особливу увагу приділено ролі Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти (CEFR) у формуванні єдиних підходів до навчання, оцінювання та розробки навчальних програм. Розглянуто ключові аспекти інтеграції міжнародних стандартів у шкільну та вищу освіту, їх вплив на методики викладання, використання сучасних технологій, а також популяризацію міжнародних мовних іспитів. Автори зазначають, що ці стандарти й наукові підходи допомогли створити єдину систему для викладання іноземних мов у глобальному масштабі, забезпечуючи взаємне визнання рівнів володіння мовами та підходів до їх викладання. У статті також окреслено основні виклики, що виникають у процесі впровадження міжнародних стандартів, та перспективи їх подолання. Розглядаються стратегічні напрями вдосконалення мовної освіти та потенційні можливості для її подальшого розвитку. Автори акцентують на важливості гармонійного поєднання традиційних методів із сучасними технологіями для створення ефективної та доступної системи мовного навчання.

Ключові слова: мовна освіта, освітні стандарти, методи навчання, Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти, цифровізація навчання.

Постановка проблеми. Мовна освіта відіграє ключову роль у формуванні світогляду особистості, розвитку її комунікативних навичок та підготовці до життя в багатомовному суспільстві. Україна, як держава з багатим історичним і культурним надбанням, прагне до гармонійного поєднання навчання державної мови з вивченням іноземних мов. Українська мова, як державна, є основою національної ідентичності і її підтримка залишається важливим

завданням освітньої системи. Однак, іноземні мови також займають важливе місце у системі освіти України, зважаючи на глобалізаційні процеси та інтеграцію країни до європейського освітнього простору.

Система викладання іноземних мов в Україні має багатий історичний досвід, який формувався під впливом різних культурно-історичних обставин. Так наприклад, у радянський період домінуючою була російська як основна мова

спілкування народів, що входили до складу даної імперії. Однак, після здобуття незалежності пріоритетними стали європейські мови, зокрема, англійська, німецька, французька та іспанська. Останнім часом ми можемо побачити як на арену виходить вивчення азійських мов, особливо китайської, корейської та японської.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням національних особливостей викладання іноземних мов займалося багато вчених як вітчизняних так і зарубіжних. Їх дослідження охоплюють різні аспекти, включаючи педагогічну методологію, культурні відмінності, психологію навчання та соціолінгвістику.

Зокрема, ідеї Джона Дьюї (англ. John Dewey, 1859–1952 pp.) – американського психолога та засновника педагогічного прагматизму, про зв'язок освіти з життям та культурою, значною мірою вплинули на підхід до навчання мов з урахуванням саме національного контексту і бачення світу здобувачем. [Дьюї] Людмила Архипенко, доцент кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, досліджувала методику засвоєння синтаксичних конструкцій під час вивчення української мови як іноземної та асиміляцію англіцизмів пересічними носіями мови. Також вона запропонувала підхід як можна підійти до вивчення проблеми лексичного пристосування іншомовних слів у рідній мові [Архипенко].

Значно більша кількість вчених займається проблемою введення міжнародних стандартів викладання іноземних мов. Вони створюють та вдосконалюють підходи до стандартизації навчання. Дослідження у цій сфері охоплюють розробку методик, тестів і шаблонів, що забезпечують узгодженість процесу викладання мов на міжнародному рівні.

Вільям Літлвуд проводить дослідження того як люди оволодівають першою мовою, а також як ці процеси впливають на оволодіння другою мовою. На чітких прикладах вчений показує з якими щоденними проблемами люди стикаються під час викладання та вивчення мов [Littlewood].

Відомий американський лінгвіст та піонер контрастивної лінгвістики Роберт Ладло, роз-

робляв моделі для викладання іноземних мов і створення тестів, що враховують різницю між мовами. Його ключова робота «Linguistics Across Cultures: Applied Linguistics for Language Teachers» розглядає як лінгвістичні відмінності між мовами впливають на процес навчання і викладання мов.

Сандра Савіньйон розробила концепцію комунікативної компетенції, яка стала основою для багатьох міжнародних стандартів викладання. Вона пропонує вважати комунікативною компетентністю здатність особи ефективно діяти в комунікативних реаліях, враховуючи адаптацію лінгвістичних навичок до основної інформації мовного та немовного характеру щодо одного чи кількох співрозмовників [Savignon].

Мета статті. Метою даної статті є проаналізувати національні особливості викладання іноземних мов в Україні та вплив міжнародних стандартів на розвиток освітніх практик, розглянути найпоширеніші методи навчання, їхні особливості та рекомендації щодо вибору найефективнішого підходу, простежити основні напрями вдосконалення мовної освіти в Україні, виклики, що постають перед освітянами, та можливі шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. В Україні викладання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти регулюється державними освітніми стандартами, які нині враховують концепцію «Нової української школи» (НУШ). Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти визначає основні цілі та завдання викладання іноземних мов. Одним із ключових аспектів є формування комунікативної компетентності, що включає:

- розуміння та використання мовленнєвих структур;
- розвиток аудіювання, читання, письма та говоріння;
- інтеграція культурологічного компоненту.

У вищій школі існують затверджені стандарти освіти для всіх рівнів: бакалавра, магістра та доктора філософії. Вони розробляються для кожної спеціальності й визначають компетентності, результати навчання, структуру програм, а також обсяг кредитів. Ці стандарти регулюються Міністерством освіти і науки України (МОН) та відповідають сучасним європейським вимогам [Затверджені].

Основними компонентами стандартів є:

- Загальні й спеціальні компетентності.
- Обов'язкові результати навчання, що включають знання, вміння та навички, необхідні для успішного працевлаштування або подальшого навчання.
- Критерії оцінювання результатів.
- Обсяг і структура навчальних планів.

Вивчення іноземної мови є важливим завданням для багатьох людей у сучасному світі. Успішне оволодіння мовою залежить не лише від мотивації, але й від правильно обраних методів. Існує безліч поглядів на вивчення іноземних мов, кожен із яких має свої переваги та недоліки. Одним з найстаріших методів є граматико-перекладний. Його мета – вивчення граматичних правил та переклад текстів, що зумовлює розвиток письмових навичок і розуміння структури мови. Основні прийоми, які використовуються у цьому методі – це вивчення граматичних правил, читання текстів і їх переклад та зосередження на письмовому мовленні. Цей метод допомагає глибоко зрозуміти граматичну будову мови та чудово підходить для академічного середовища. Проте, він приділяє недостатньо уваги до розвитку усного мовлення і знання отримані таким методом складно застосовувати на практиці, реальних ситуаціях, тому найкраще він підходить для тих хто має сильну схильність до логічного мислення і любить вивчати правила.

У другій половині ХХ століття набув популярності комунікативний метод, метою якого є розвиток навичок спілкування в реальних життєвих ситуаціях. Такий підхід передбачає активне використання мови вже з перших занять. Комунікативний метод окреслює використання мови як засобу спілкування. Він використовує інтерактивні вправи, рольові ігри та дискусії. Менше уваги звертається на граматику, а більше на практичне застосування. Цей метод підходить для вивчення мови у природному середовищі. Проте, для тих хто звик до чітких правил комунікативний метод є недостатньо структурованим та потребує активної участі і високого рівня мотивації. Він є ідеальним для людей які хочуть швидко заговорити мовою та використовувати її в повсякденному житті.

У середині ХХ століття виник аудіо-лінгвальний метод, який базується на повторенні

та закріпленні мовних зразків через слухання та говоріння. В основі цього методу лежить автоматизація навичок. Основними характеристиками даного способу вивчення мов є використання аудіоматеріалів для навчання, постійне повторення фраз і діалогів, імітація носіїв мови. Звичайно, він допомагає швидко запам'ятовувати фрази, розвиває правильно вимову, проте, серед недоліків можна виділити обмежене розуміння граматики та монотонність вправ. Цей метод є корисним для розвитку слухових навичок і вивчення основних розмовних конструкцій.

Метод повного занурення (immersive learning) передбачає вивчення мови через її максимальне використання в реальному середовищі. Занурення може бути повним, наприклад життя в іншій країні, або ж частковим, як от мовні курси. Такий спосіб вивчення мови визначає постійний контакт з мовою, її використання в реальних ситуаціях та відсутність перекладу на рідну мову. Він є ефективним для розвитку усіх мовних навичок і передбачає природність вивчення. Проте, для початківців даний метод може бути досить стресовим. Якщо ж занурення передбачає життя в іншій країні, то він допускає високі витрати на перебування у цій країні. Даний метод є оптимальним для тих хто має можливість подорожувати або жити в іншомовному середовищі.

Сьогодні технології відіграють важливу роль у навчанні іноземних мов. Цифровізація освіти дозволяє використовувати онлайн-платформи та мультимедійні засоби. Серед найбільш популярних є мобільні додатки такі як Duolingo, Babbel, Memrise, онлайн курси та платформи на кшталт Coursera, Preply, а також відео та аудіо уроки на YouTube. Сучасні технології є доступними і дозволяють навчатися гнучко. Здобувач може самостійно вибирати тему і темп навчання. Однак, відсутність живого спілкування та ризик втратити мотивацію через нестачу дисципліни роблять навчання не завжди успішним. Використання ігрових технологій, проектних завдань, які мотивують здобувачів до активного вивчення мов, є важливим напрямом. Це сприяє залученню у процес, розвитку критичного мислення та творчості.

Успіх у вивченні іноземної мови залежить від поєднання методів, які найкраще відповіда-

ють потребам і стилю навчання кожної людини. Для тих, хто прагне заговорити швидко, підійдуть комунікативний метод чи метод повного занурення. Якщо ж важливе глибоке розуміння структури мови, варто звернутися до граматико-перекладного підходу. Сучасні технології допоможуть доповнити навчання та зробити його більш цікавим і доступним.

Ефективне вивчення мови – це процес, який потребує часу, зусиль і правильного підходу. Головне – знайти метод, який мотивуватиме здобувача і дозволить досягти мовних цілей.

В Україні, де інтеграція в міжнародну спільноту є одним із ключових пріоритетів, особливу роль у вивченні іноземних мов відіграють міжнародні стандарти. Вони визначають підходи до навчання, оцінювання та розробки навчальних матеріалів, а також сприяють уніфікації освітніх процесів із загальносвітовими тенденціями.

Одним із найбільш впливових міжнародних стандартів є Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти (CEFR), прийняті Радою Європи. Цей документ встановлює спільні критерії для визначення рівня володіння мовою, що дозволяє створювати єдиний підхід до навчання та оцінювання. Згідно з даними рекомендаціями загальні вміння поділяються на уміння, знання та екзистенціальні уміння, які включають в себе мовні, соціолінгвістичні та прагматичні вміння. Вивчаючи мову, людина може розвинути різні ступені володіння нею, які розділені на стандартні рівні. Основними рівнями CEFR:

- A1, A2 – початковий рівень (Basic User);
 - B1, B2 – середній рівень (Independent User);
 - C1, C2 – високий рівень (Proficient User).
- [Common]

Така система поділу дозволяє українським навчальним закладам вибудовувати курси та заняття відповідно до міжнародних стандартів, що сприяє зрозумілості та узгодженості освітніх програм як усередині країни, так і за її межами. Впровадження таких моделей у середній та вищій освіті сприяє підвищенню конкурентоспроможності українців на міжнародному ринку праці.

Міжнародні стандарти також формують сучасні методики викладання іноземних мов.

Наприклад, акцент робиться на комунікативний підхід, де основна увага приділяється розвитку навичок спілкування, а не лише граматики чи лексики. Це відповідає вимогам CEFR, які орієнтовані на практичне використання мови. Участь у міжнародних проєктах, програмах обміну та партнерстві з освітніми установами за кордоном сприяє вдосконаленню методик викладання, обміну досвідом та підвищенню престижу української освіти на міжнародній арені.

Методики, базовані на міжнародних стандартах, стимулюють:

1. Інтерактивність – використання рольових ігор, дискусій, симуляцій реальних ситуацій.
2. Інтеграцію технологій – використання мобільних додатків, онлайн-курсів та віртуальних класів.
3. Індивідуальний підхід – адаптацію навчальних програм до потреб кожного учня.

Це робить процес навчання цікавішим та ефективнішим, а також допомагає учням швидше досягати практичних результатів.

Не можна не відмітити вплив міжнародних стандартів на систему оцінювання знань. В Україні дедалі популярнішими стають міжнародні іспити, такі як TOEFL, IELTS, Cambridge English, DELF/DALF, TestDaF, які визнаються в усьому світі.

Переваги впровадження міжнародних іспитів:

- Об'єктивність оцінювання – тестування проходить за уніфікованими критеріями, що мінімізує суб'єктивний фактор.
- Підтвердження рівня знань – сертифікати таких іспитів визнаються міжнародними роботодавцями та університетами.
- Мотивація до навчання – здобувачі мають чітку ціль і розуміння, що їхні зусилля будуть винагороджені.

Завдяки цим іспитам українські студенти та працівники можуть продемонструвати свої знання іноземної мови на міжнародному рівні.

В українських навчальних закладах активно впроваджуються міжнародні стандарти. У закладах середньої освіти програми з іноземних мов включають теми, які відповідають рівням CEFR. Стандарти вищої школи передбачають, що здобувачі освіти повинні досягти певного рівня володіння мовою, зазвичай це

рівень B2, щоб завершити навчання. Під час підготовки та сертифікації педагогів, враховується їх рівень володіння іноземною мовою. Це сприяє уніфікації української освіти з міжнародними стандартами, що є важливим кроком на шляху до інтеграції у світову спільноту.

Варто зазначити, що впровадження міжнародних стандартів також супроводжується проблемами та викликами. Серед основних варто відзначити недостатнє фінансування освітньої галузі, зокрема, у закупівлі сучасних навчальних матеріалів та технологій, а також недостатнє фінансування реформ. Перспективи розвитку вивчення мов пов'язані з низкою актуальних викликів, таких як цифровізація, необхідність збереження національної мови та культури, а також інтеграція новітніх освітніх технологій.

Однією з основних вимог мовної освіти в Україні є забезпечення високої якості навчання, особливо в умовах децентралізації та цифровізації. Не всі регіони країни мають рівний доступ до сучасних навчальних ресурсів, кваліфікованих вчителів та інноваційних методів викладання. Зрозуміло, що більш кваліфіковані та досвідчені педагоги намагаються працювати в міських навчальних закладах. Деякі викладачі мають недостатній рівень підготовки для роботи за міжнародними стандартами. Для забезпечення високого рівня мовної освіти необхідно інвестувати в підготовку педагогів. Це включає професійний розвиток, участь у міжнародних стажуваннях, впровадження тренінгів з новітніх методик викладання.

Крім того, інтеграція в освітню систему іноземних мов часто супроводжується проблемою мовного перенавантаження учасників навчального процесу. Це може викликати складнощі в поєднанні навчання рідної та іноземних мов, особливо у школах з навчанням мовами національних меншин. В умовах постійного оновлення освітніх стандартів, педагогам необхідно не лише досконало володіти мовами, але й використовувати сучасні методики, цифрові платформи та інструменти для ефективного навчання.

Для вдосконалення вивчення мов в Україні необхідно враховувати деякі стратегічні напрямки. Першим з таких напрямків можна

визначити цифровізацію навчання. Інтеграція цифрових технологій в процес навчання дозволяє зробити його більш ефективним і доступним. Використання онлайн платформ, інтерактивних вправ та додатків для вивчення мов створює можливості для персоналізованого підходу до кожного здобувача знань. Особливо актуальним цей підхід став з поширенням пандемії COVID-19, пізніше, з початком повномасштабного вторгнення в Україну.

Сучасне вивчення мов має сприяти розвитку багатомовності, зокрема, через інтеграцію курсів з вивчення кількох мов, починаючи з раннього віку. Важливо також розвивати міжкультурну компетентність, яка допоможе здобувачам краще розуміти особливості інших народів та культур.

Проте, ці виклики стимулюють розробку державних програм підтримки освіти, співпрацю з міжнародними організаціями та впровадження інноваційних технологій.

Міжнародні стандарти мають значний вплив на вивчення іноземних мов в Україні, покращуючи якість освіти та сприяючи інтеграції українців у світову спільноту. Вони не лише формують сучасні підходи до навчання, але й відкривають широкі можливості для здобувачів знань і фахівців. Попри виклики, впровадження міжнародних стандартів є важливим кроком на шляху до розвитку освіти, що відповідає вимогам XXI століття.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Мовна освіта є невід'ємною складовою освітнього процесу в Україні і значною мірою впливає на формування національної ідентичності, міжкультурного діалогу та інтеграції в глобальний простір. Розвиток мовної освіти в Україні має великий потенціал, адже вона є важливим чинником соціально-економічного прогресу та зміцнення міжнародного іміджу країни. Тож у найближчі роки важливим буде посилити роль рідної мови як основного елемента національної ідентичності, розширити доступ до якісного вивчення мов у всіх регіонах країни включаючи сільську місцевість та окуповані території, впроваджувати інноваційні технології які сприяють персоналізованому та ефективному вивченню мов та вдосконалити законодавство для регулювання мовної політики та підтримки розвитку мовної освіти.

Викладання іноземних мов в Україні перебуває на шляху модернізації, що включає адаптацію до міжнародних стандартів та врахування національних особливостей. Підвищення рівня мовної освіти сприятиме конкурентоспроможності українських громадян у глобальному світі та інтеграції країни до міжнародної спільноти.

Перспективи розвитку мовної освіти в Україні залежать від злагоджених дій уряду, освітніх установ, громадськості та міжнародної спіль-

ноти. Лише завдяки інтеграції сучасних технологій, збереженню національних цінностей і підвищенню якості навчання можна створити ефективну систему мовної освіти, яка відповідає викликам сьогодення та потребам майбутнього.

Вивчення мов має стати основою для формування нового покоління громадян, які володіють високими комунікативними навичками, є відкритими до світу та одночасно глибоко розуміють і цінують своє національне коріння.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архипенко Л. М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця XX – початку XXI ст.) : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2005. 20 с.
2. Дьюї Д. Досвід і освіта; [пер. з англ. Марії Василечко]. Л. : Кальварія, 2003. 84 с.
3. Littlewood, W. *Developing Context-Sensitive Pedagogy for Communicative Language Teaching*. London: Cambridge University Press, 2013. 22 p.
4. Savignon S.J. *Interpreting communicative language teaching. Context and concerns in teacher education*. Yale University Press: New Haven & London, 2002. 243 p.
5. Затверджені стандарти вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukraini/zatverdzeni-standarti-vishchoi-osviti>
6. Common European Framework of Reference for Languages. URL: <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages>

REFERENCES

7. Arkhypenko L. M. (2005) *Inshomovni leksychni zapozychennia v ukrainskii movi: etapy i stupeni adaptatsii (na materialii anhlytsyzmiv u presi kintsia XX – pochatku XXI st.)* [Foreign Lexical Borrowings in the Ukrainian Language: Stages and Degrees of Adaptation (Based on Anglicisms in the Press of the Late 20th – Early 21st Century)] (PhD Thesis), Kharkiv: Kharkiv national university named after V. Karazin.
8. Diui D. *Dosvid i osvita*; [Experience and education]. – L. : Kalvariia, 2003. 84 s. (in Ukrainian)
9. Littlewood, W. *Developing Context-Sensitive Pedagogy for Communicative Language Teaching*. London: Cambridge University Press, 2013. 22 p.
10. Savignon S.J. *Interpreting communicative language teaching. Context and concerns in teacher education*. Yale University Press: New Haven & London, 2002. 243 p.
11. Zatverdzeni standarty vyshchoi osvity. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukraini/zatverdzeni-standarti-vishchoi-osviti>
12. Common European Framework of Reference for Languages. URL: <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages>

L. O. DOLOZHEVSKA

*Senior Lecturer at the Department of Foreign and Ukrainian Philology,
Lutsk National Technical University, Lutsk, Ukraine
E-mail: gromovalyudmilka@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0006-0380-4217>*

A. P. MARTYNIUK

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Foreign and Ukrainian Philology Department,
Lutsk National Technical University, Lutsk, Ukraine
E-mail: alla-mart@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-5979-3936>*

TEACHING FOREIGN LANGUAGES IN UKRAINIAN EDUCATIONAL SYSTEM: NATIONAL CHARACTERISTICS AND INTERNATIONAL STANDARDS

The article examines the national characteristics of foreign language teaching in Ukraine and the impact of international standards on the development of educational practices. The authors highlight the opportunities for Ukrainian citizens in the international environment. The article references Ukrainian and foreign scholars who have studied the national features of foreign language teaching. It explores the main directions for improving language education in Ukraine, the challenges educators and the state face, and possible ways to address them. The authors identify the key language teaching methods that have gained popularity since the mid-20th century, outlining their advantages and disadvantages. Recommendations on the feasibility of using these methods and selecting the most effective approach are provided. The article emphasizes the significant role of digitalization in education, enabling the use of online platforms and multimedia tools. Special attention is given to the role of the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) in shaping unified approaches to teaching, assessment, and curriculum development. Key aspects of integrating international standards into school and higher education are examined, including their influence on teaching methodologies, the use of modern technologies, and the promotion of international language exams. The authors note that these standards and scientific approaches have contributed to the creation of a unified system for teaching foreign languages on a global scale, ensuring mutual recognition of language proficiency levels and teaching approaches. The article also outlines the main challenges encountered during the implementation of international standards and prospects for overcoming them. Strategic directions for improving language education and potential opportunities for its further development are discussed. The authors stress the importance of harmoniously combining traditional methods with modern technologies to create an effective and accessible language learning system.

Key words: language education, educational standards, teaching methods, Common European Framework of Reference for Languages, digitalization of education.